

AUDIT VZDĚLÁVACÍHO SYSTÉMU V ČR: rizika a příležitosti (2017)

Bob Kartous, EDUin, kolegové a tým expertních oponentů

SWOT

SWOT je zkratka čtyř anglických slov

- ◆ STRENGTHS (přednosti)
- ▼ WEAKNESSES (slabiny)
- ◆ OPPORTUNITIES (příležitosti)
- ▲ THREATS (hrozby)

PŘEDNOSTI

STRENGTHS

- Rozvinutá školská infrastruktura.
- Hustá síť institucí (VŠ) vzdělávajících učitele.
- Existující síť pro další vzdělávání pedagogů.
- Vysoký podíl absolventů se středoškolským vzděláním.
- Průměrné až nadprůměrné výsledky v mezinárodním srovnání (výjimkou je PISA).
- Relativně velká různost alternativních vzdělávacích přístupů.
- Reforma financování regionálního školství.
- Jisté množství dat o systému uvolněných k analýze.
- Zkvalitňující se práce České školní inspekce.

SLABINY

WEAKNESSES

- Relativně vysoká spokojenost veřejnosti se stavem veřejného školství.
- Vysoce podprůměrná úroveň financování veřejného školství.
- Nekoncepční řízení.
- Absence shody na žádoucích cílech vzdělávání.
- Nadprůměrně nerovný přístup ke vzdělávání.
- Diskutabilní struktura školské soustavy, zejména na úrovni středoškolské.
- Vysoká míra selektivity ve vzdělávacím systému.
- Systémové reformy regionálního vzdělávání bez podpory samotných učitelů.
- Částečný přechod vysokého školství v rámci tzv. Boloňského procesu.
- Úroveň přípravy učitelů.
- Nízký zájem o učitelství mezi studenty s měřitelnými studijními předpoklady, restriktivní legislativa omezující přístup k učitelství.
- Neexistence systémové podpory kvality učitelů a ředitelů na školách.
- Nedostatečný způsob zjišťování kvality vzdělávacího systému.
- Neznámá efektivita institucí ovlivňujících vzdělávací systém.
- Nedostatečná, opožděná, někdy i nejasná informovanost učitelů a veřejnosti o vzdělávací politice.
- Neochota mnoha učitelů k netradičním a inovativním přístupům.

PŘÍLEŽITOSTI

OPPORTUNITIES

- Rostoucí nespokojenost s úrovní vzdělávání ve veřejných školách.
- Volba a možnost změnit některé dlouhodobé neduhy v řízení českého vzdělávacího systému.
- Kurikulární reforma: změny v rámcových vzdělávacích programech.
- Navýšení platů pedagogických pracovníků regionálního školství.
- Nová legislativa podporující společné vzdělávání.
- Strategie vzdělávací politiky v ČR do roku 2020.
- Strategie digitálního vzdělávání 2020.
- Prostředky z operačního programu Věda, výzkum a vzdělávání jako možnost (i hrozba).
- Rostoucí počet neveřejných škol.
- Nový přístup České školní inspekce k hodnocení práce škol.
- Reálná možnost občanského sektoru ovlivňovat kroky ve vzdělávacím systému.
- Vyšší míra pozornosti a investic z korporátního a nadačního sektoru.
- Výběrová řízení na ředitele některých přímo řízených organizací.
- Rekonkurzy na místa ředitelů v roce 2018.

HROZBY

THREATS

- Očekávaný vliv technologických inovací na trh práce i vzdělávání.
- Politická nestabilita a nejistota v naplňování cílů vzdělávací politiky.
- Kurikulární reforma: změny v rámcových vzdělávacích programech.
- Rostoucí počet neúspěšných studentů SŠ.
- Možnost čerpání ze zdrojů EU na úkor národního financování.
- Jen částečná snaha naplňovat přijaté strategické cíle.
- Mizivá snaha předložit vizi rozvoje vzdělávání v ČR.
- Váhavá podpora společného vzdělávání realizovat v praxi.
- Zastávání vzdělávacího systému za aktuálními společenskými požadavky, "opt out" části rodičů z veřejného vzdělávacího systému, víceletá gymnázia.
- Zavedení plošných přijímacích zkoušek.
- Netransparentnost při správě vzdělávacího systému.
- Nulové využití inspirace z Jihomoravského kraje, který ukazuje možnost dohody napříč politickým spektrem, omezení vlivu politizace a snahy o získání kvalitních kandidátů.
- MŠMT by mělo iniciovat změnu právní úpravy ve prospěch původních zřizovatelů a věhy jejich doporučení.

Významné události ovlivňující změny ve vzdělávacím systému (2017)

Způsob hodnocení vlivu jednotlivých témat na český vzdělávací systém: Používáme symboly - a + (záporné a kladné hodnoty). Protože u jednotlivých témat je vzhledem k jejich komplexnosti často těžké určit zcela jednoznačně jejich pozitivní či negativní dopad, uvádíme v takových případech místo jednoznačného hodnocení poměr negativního a pozitivního přínosu. V případě, že odhad pozitivního či negativního dopadu převažuje, je to vyjádřeno počtem znamének (např. -/+ znamená poměr negativního a pozitivního dopadu 2:1).

Sněmovní volby 2017: Českému vzdělávání stále chybí vize, vzniká mimo politiku

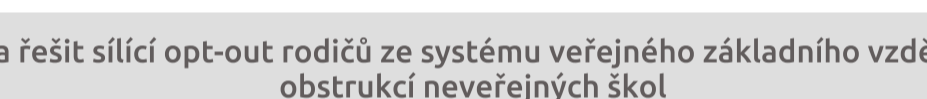
Zvýšení platů učitelů, zvýšení rozpočtu VŠ

Zahájení reformy rámcových vzdělávacích programů pro MŠ, ZŠ a SŠ

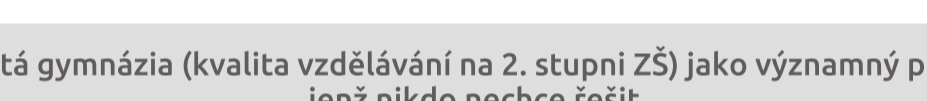
Poprvé proběhly plošné přijímací zkoušky na maturitní obory SŠ

V účinnost vstoupil zákon o povinném posledním roku předškolního vzdělávání

Nepodařilo se prosadit kariéerní řád (a standard učitele), nedaří se najít shodu na jeho podobě

Snaha řešit sílíci opt-out rodičů ze systému veřejného základního vzdělávání obstrukcí neveřejných škol

Společné vzdělávání přímo ve školách

Víceletá gymnázia (kvalita vzdělávání na 2. stupni ZŠ) jako významný problém, jenž nikdo nechce řešit

Zvyšující se nespokojenost dospělé populace v ČR s fungováním veřejných škol jako politický impuls (?)

Státní maturity: manipulace s hodnocením, deskretisizm, posun v transparentnosti pod tlakem zvěncí

Prohlubování rozdílů v přístupu ke vzdělávání mezi regiony, problém vyloučených lokalit

Podpora občanského vzdělávání uvízla na mrtvém bodu

Místní a krajské akční plány rozvoje vzdělávání: ne vždy využít příležitost

Pozn.: Některé další významné události přetrvávají z loňska či předchozích let, viz předchozí audity vzdělávacího systému ČR.

KLÍČOVÁ TÉMATA PRO ŠKOLNÍ ROK 2018

Politický vývoj a dopad na vzdělávací politiku po volbách 2017 (prezidentských volbách 2018)

- Doporučení:**
- Důsledně naplňovat platnou Strategii vzdělávací politiky v ČR do roku 2020.
 - Pracovat na koncepci s delším časovým horizontem (ideálně 2040).
 - Snažit se o dosažení politického konsensu na hlavních cílech nové strategie.
 - Brát v úvahu expertní shodu na směřování vzdělávací politiky.
 - V souladu s platnou strategií navýšovat investice do vzdělávání na důstojnou úroveň, dosahující alespoň průměru OECD.

Zajištění (udržení) společného vzdělávání ve školách

- Doporučení:**
- MŠMT musí zajistit udržení společného vzdělávání navzdory populistickým prohlášením. Jde o pilíř Strategie vzdělávací politiky ČR do roku 2020 a z dlouhodobého hlediska jeden z hlavních cílů vzdělávacího systému.
 - MŠMT a další spolupracující instituce (Česká školní inspekce, Národní ústav pro vzdělávání, Národní institut pro další vzdělávání atp.) by měly velmi pečlivě sledovat situaci ve školách, vyhodnocovat, kde dochází k problémům a soustředit se na jejich okamžité řešení.
 - Učitelé potřebují podporu. Je nutné vést s nimi otevřený dialog a vycházet vstříc požadavkům, které se ukáží jako reálná překážka společného vzdělávání.
 - Komunikace s veřejností je nadále nutná, mělké negativní postoje lze zvrátit jen tehdy, bude-li veřejnost informovaná.

Soustředění na 2. stupeň ZŠ a strukturu středních škol

- Doporučení:**
- V rámci revize rámcových vzdělávacích programů je nutné hledat cesty ke zvýšení efektivity vzdělávání na 2. stupni ZŠ.
 - Je nutné otevřít problém víceletých gymnázií a dopadu jejich existence ve vzdělávacím systému.
 - Na odborných SŠ je nutné snížit praktickou výuku do podnikové sféry a zvýšit podstatným způsobem všeobecnou složku vzdělávání.
 - MŠMT musí začít sbírat data o neúspěšných středoškolských (drop out v rizikových regionech, dopad státních maturit) a hledat cestu jejich udržení ve vzdělávacím systému.

Vzdělávání jako reakce na Průmysl 4.0: Příprava na nepředvídatelnost vývoje

- Doporučení:**
- Zahájit skutečnou a celospolečenskou diskusi na téma společenských a ekonomických změn, a to na úrovni učitelů a rodičů zejména v souvislosti s měnícím se kurikulem (revize rámcových vzdělávacích programů).
 - Ukazovat na příklady škol, které se snaží na probíhající a očekávané změny reagovat a přizpůsobují tomu vzdělávání a výchovu.
 - Hledat inspiraci v zahraničních vzdělávacích systémech, jako je Finsko, které reformují obsah a formu vzdělávání s ohledem na budoucnost.
 - Nacházet řešení i mimo formální vzdělávání ve snaze o větší míru energie.

Důsledná podpora propojení školského systému a neformálního vzdělávání

- Doporučení:**
- Důraz na naplňování strategie digitálního vzdělávání je maximalizací snahy využít stávajících a používaných technologických prostředků v neformálním vzdělávání k posilování školní výuky. Využívat jednoduchých řešení, která jsou "ready to use" a není třeba do nich investovat.
 - Využít možnosti a krajských akčních plánů k hledání možností, jak propojit formální a neformální vzdělávání na regionální a lokální úrovni.
 - V oblastech, které jsou pro školy z hlediska vzdělávání těžko dostupné, stavět na partnerství s neziskovými organizacemi a profesionály, kteří jsou ochotni pomoci.
 - Vytvoření portálu mapujícího komplexní vzdělávací nabídku v regionech.

Další důležitá témata přetrvávající z předchozích let

- ◆ Podpora technologií a otevřených vzdělávacích zdrojů (Open Educational Resources, OER).
- ◆ Nový program hodnocení škol Českou školní inspekcí
- ◆ Kontinuální podpora učitelů.
- ◆ Financování regionálního školství.
- ◆ Novela vysokoškolského zákona v praxi: Institucionální akreditace.

Rekonkurzy na místa ředitelů MŠ, ZŠ a SŠ a možná změna vnímání role ředitelů

- Doporučení:**
- Možnost rekonkurzy na místa ředitelů je nutno věnovat náležitou pozornost. Byť se jedná o pravomoc zřizovatelů, MŠMT by mělo vydat v tomto směru doporučení k tomu, aby výběr byl nezávislý a postaven na kritériích ověřujících kvalitu ředitelů v první řadě jako pedagogických manažerů.
 - Je možné využít inspirace z Jihomoravského kraje, který ukazuje možnost dohody napříč politickým spektrem, omezení vlivu politizace a snahy o získání kvalitních kandidátů.
 - MŠMT by mělo iniciovat změnu právní úpravy ve prospěch původních zřizovatelů a věhy jejich doporučení.

Revize kurikula a změna obsahu vzdělávání

- Doporučení:**
- Je nutné otevřít širší diskusi o cílech revize kurikula a připustit k ní širší odbornou veřejnost. Modelem může být příprava Strategie digitálního vzdělávání, která právě takto probíhala.
 - Bylo by vhodné vyjít ze zahraničních zkušeností (Finsko, Holandsko a další země) a zjistit, zda existuje nějaký zjevný trend v oblasti kurikula a jaké jsou efektivní cesty jeho revize.
 - Je nutné včas vyjádřit časové harmonogramy jednotlivých kroků. Informace o probíhajících krocích musí být transparentní.

Hodnocení výsledků vzdělávání jako neúčinnější nástroj rychlých změn ve vzdělávacím systému (jednotné přijímací zkoušky na SŠ a maturity)

- Doporučení:**
- MŠMT by mělo v případě přijímacích zkoušek i maturit vyhodnotit jejich dopad. Podle toho dále rozhodnout o pokračování či revizi tohoto projektu.
 - Je třeba pojmout koncepci vstupních a výstupních zkoušek tak, aby v souladu s formováním vzdělávání ve školách byla s platnými strategiemi.
 - Je třeba pozorně sledovat, zda nedochází ke zvyšování bariér pro nejzranitelnější kohortu žáků ze spodních socioekonomických pater.

Rodina je nejdůležitější faktor úspěchu ve vzdělávání

- Doporučení:**
- MŠMT má vést trvalou kampaň osvětující faktory úspěchu ve vzdělávání a vliv rodiny.
 - Zahájit jednání na úrovni vlády o vytvoření mezikolaborativního programu na podporu rodin s nízkým sociálním a kulturním kapitálem s cílem snížit bariéru dětí v přístupu ke vzdělání.
 - Příprava i celoživotní vzdělávání učitelů by mělo obsahovat i vedení k dovednosti jednat a radit rodičům v jejich vzdělávacím a výchovném přístupu.

Místní a krajské akční plány rozvoje vzdělávání

- Doporučení:**
- Snaha o vytvoření akčních plánů s vědomím, že vzdělávací systém nutně musí reagovat na společenské změny.
 - Větší míra pozornosti je slány MŠMT tomu, jakým způsobem jsou akční plány vytvářeny, poukazování na příklady dobré praxe.
 - Zapojení aktérů nejen ze škol, ale také z neformálního vzdělávání, rodičů, podniků, občanského sektoru.
 - Podpora vzájemné vazby mezi místními a krajskými akčními plány.

Podpora v oblasti občanského vzdělávání: Demokratický občan jako hlavní cíl veřejného vzdělávání

- Doporučení:**
- V první řadě by mělo MŠMT apelovat na zřizovatele a školy, aby pro tento typ vzdělávání vytvořili vhodné podmínky.
 - Je nutné připravit na občanské vzdělávání učitele. Představa, že bude probíhat jakýkoliv program tohoto typu za současného stavu je lichá.
 - Učitelé všeho zvládnout nemohou. MŠMT by mělo na základě prověřené kvality doporučit školám programy, projekty a aktivity, které mohou občanské vzdělávání podpořit a ulehčit tak učitelům práci.
 - Příklady dobré praxe, podpora zapojování mladých lidí do komunitního a občanského života. Už nikdy bychom neměli od ministryně školství slyšet, že témata jako je např. migrace by děti neměly být "zatěžovány".